

Vingeroefening omtrent ambacht en anarchie, bureaucratie en vervreemding

KLEINE RONDEDANS DER STRUCTUREN

1

Elke menselijke praktijk van welke aard dan ook, kiest zich een (min of meer) uitgebreid organisatorisch kader waarbinnen de diverse menselijke verhoudingen en werkfuncties die tijdens zo'n praktijkproces ontstaan 'ge-regeld' worden. Onder 'regelen' verstaan we: in werkbare, herkenbare, herhaalbare banen leiden. De artistieke praktijk verschilt hierin niet wezenlijk van andere werksituaties. In het creatieve proces (zowel als elders) worden we echter maar al te vaak geconfronteerd met het feit dat zo'n structuur de neiging vertoont 'vast te lopen', d.w.z. geen bevredigend kader meer te zijn waarbinnen het werk zijn vorm kan krijgen. Erger nog: het gebeurt zelfs vaak dat de structuur in kwestie tégen de noden van het werk begint in te gaan om, ten slotte, de creatie zelf onmogelijk te maken. Zoiets beschrijven we meestal met woorden als bureaucrativering, formalisering of recuperatie, maar definiëren wat dat nu precies is en waarom en wanneer het fenomeen zich voordoet, is al een stuk moeilijker. Laten we, in verschillende stappen, toch een poging wagen. We hebben het in het verdere verloop van dit artikel, uiteraard over die structuren waarin theater- en dansvoorstellingen tot stand komen.

2

Een structuur ontstaat als antwoord op noden, vragen, behoeften die zich in een concrete praktijk stellen. Bij voorbeeld: een theatergezelschap dat geen eigen zaal heeft en steeds reist, zal nood hebben aan iemand die dat reizen organiseert. Een groep, daarentegen, die wel over een eigen zaal beschikt, zal geconfronteerd worden met allerlei problemen die te maken hebben met de exploitatie van een gebouw en zal één iemand of meerdere personen dienen in te schakelen om voor deze problemen een oplossing te zoeken. Enz. Een 'gezonde' artistieke structuur is m.i. een werkorganisatie waarbij *datgene waar het in de eerste plaats omgaat* nl. het creëren van theater- of dansvoorstellingen, centraal staat in het organigram en waarbij alle

mogelijke ontstane nevenfuncties zich dienstbaar opstellen t.o.v. deze kern. In welke artistieke structuur dan ook betekent dit: absolute prioriteit voor de *creatieve praktijk*, met gelijke nadruk op beide woorden.

3

Maar er is meer. In elke structuur zit een beweging: in ons geval, een hoofdstroom die uitgaat van het praktische creatieproces naar alle andere, elders gesitueerde functies; dit geheel samen vormt de 'werkorganisatie' die de meest diverse vormen kan aannemen. Uiteraard doen zich binnen deze structuur ook nevenstromen voor die terugvloeien van b.v. de 'reisorganisator' of de 'zaaexploitant' naar het creatieproces, alsook tussen de nevenfuncties onderling enz. De basis of kern blijft echter het creatieproces. Een gezonde invulling van wat een directie- of andere leidinggevende functie kan zijn, ligt dan ook in het overzien van en het creatief omspringen mét de diverse stromen die een structuur doorkruisen en in het nooit uit het oog verliezen van de plek waar de hoofdstroom vandaan komt, nl. van dat waar het eigenlijk om gaat.

4

Dit alles wordt, zeker wat de podiumkunsten betreft nog versterkt door het feit dat theatermaken in zijn economische natuur op ambachtelijkheid steunt. De enkele pottenbakkers of leersnijders ingeschakeld in de folklo-re-industrie buiten beschouwing gelaten, is ambachtelijkheid in ons maatschappelijk, economisch leven zeer zeldzaam geworden.

Theater kan niet gevat worden binnen normen van efficiëntie: theater als massaproduct, vervaardigd binnen industriële verhoudingen, houdt op theater te zijn; het is in zijn diepste

wezen veroordeeld tot *kleinschaligheid*. In het geheel van een theaterorganisatie kan dus de nood aan een directe band met de creatieve praktijk vertaald worden als de nood aan een directe en 'intieme' band met *mensen* in hun zeer persoonlijk kunnen. Gezien de specifieke noden van de creativiteit zijn 'theaterfabrieken' de factoren dode opgeschreven. De ziel van een structuur wordt bepaald door de persoonlijkheden die haar bevolken. Het operagenre, b.v. zal zich m.i. nooit fundamenteel kunnen vernieuwen, tenzij het - al was het maar voor enige tijd - verzaakt aan die dwingende en zgn. als 'onvermijdelijk' omschreven eis tot grootschaligheid.

5

In het theaterbedrijf bestaat elke organisatorische regel bij de gratie van zijn overtreding. Anarchie, chaos, onregelmatigheid zijn 'natuurlijke elementen' in het creatieve proces. Groepen ontstaan en verdwijnen na een tijd, nl. op het moment dat de artistieke samenwerkingsmogelijkheden tot op de bodem opgebruikt zijn. Diegene die verder blijven bestaan en zich op die cruciale momenten niet weten te herbronnen en grondig om te vormen *tot in hun organisatorische structuur*, zullen onvermijdelijk geconfronteerd worden met wat we bureaucrativeringstendenzen hebben genoemd, gezien het creatieve elan dat de basis was van de structuur, verdwenen is. Het gaat hier om een langzaam, slepend proces dat zich bijna onmerkbaar voltrekt. Wellicht begint het wanneer men organisatorische afspraken als 'werkelijk niet-overtreedbare wetten' gaat opvatten, die niet meer dagelijks geconfronteerd worden met de reële behoeften van de praktijk en wanneer men medewerkers die 'uit de band springen' moreel gaat sanctioneren. Een volgende stap is misschien het ontstaan van een twijfel omtrent of zelfs het loslaten van de creatieve praktijk als kern van het hele gebeuren, terwijl verbaal nog steeds het tegendeel zal worden beleden. Op dat moment begint de hoofdstroom zich in zijn bedding om te keren, ontstaan er botsingen doordat het water in omgekeerde